

ПОХОДЖЕННЯ, ПРОДУКТИВНІСТЬ І ПРОДОВЖЕННЯ В РОМАНСЬКИХ МОВАХ ЛАТИНСЬКОГО СУФІКСА *-ITTA*

Суфікс *-itta* появляється в ранній імперській латині як антропонімічний міноративно-гіпокористичний суфікс для найменування жінок і тільки згодом приймає форму чоловічого роду. Його продуктивність, дуже обмежена в латинській мові, зростає в романській період, а рефлексії належать до найпродуктивніших суфіксів в романських мовах. Перехід суфікса *-itta* зі сфери антропоніміки в сферу загальних імен був здійснений ще в латині, принаймні, його вихід за межі ономастики відбувся до утворення романських мов. Питання щодо походження суфікса остаточно не з'ясоване, проте найбільш правдоподібним його джерелом можна вважати кельтські мови Галлії.

Ключові слова: рефлексії, демінутив, зменшувальні суфікси, продуктивність, автохтонний, епіграфіка, антропонім, власні імена, загальні імена, пізня латина, романські мови.

Рефлексії латинського суфікса *-itta* (рідкісний варіант *-ittus*) належать до найпродуктивніших суфіксів суб'єктивної оцінки в західних романських мовах. У сучасній французькій мові суфікси *-et*, ж.рід *-ette* – це єдині зменшувальні суфікси. В інших романських мовах – провансальській, каталонській, іспанській, португальській – рефлексії суфікса *-itta* співіснують з іншими зменшувальними суфіксами, зокрема, з рефлексами суфікса *-inus* та з пізнішими суфіксами, утвореними на ґрунті окремих мов. Таких суфіксів, зокрема багато в італійській та іспанській мовах, але вони не витіснили суфіксів, які походять від латинського *-itta*. На цей факт звертаємо увагу, тому що в латині суфікс *-itta* належить до найбільш рідкісних і семантично однозначних. За даними романістів, таких як Ж.Корню [5], В.Мейер-Лібке [16], К.Гренджент [9] та ін., які більше займалися цим суфіксом, ніж латиністи, зменшувальний суфікс *-itta* засвідчений тільки в епіграфіці, точніше кажучи, в могильних написах. Однак, на нашу думку, він зустрічається в слові *sagitta* “стріла”, утвореному згідно з одними теоріями, від кельтського *saga* “чарівниця” [22, с. 347], а згідно з іншими – від кельтського *sagum* “плащ” [21, с. 670]. Це слово вперше засвідчене у Цицерона, але в мові солдатів воно, очевидно, вживалося і раніше. Можливо, що між суфіксом *-itta* в *sagitta* та інших подібних словах і суфіксом *-itta*, який появляється в пізніших епіграфічних матеріалах, відсутній безпо-

середній зв'язок. Але немає сумніву, що в слові *sagitta* суфікс *-itta* мав первісно зменшувальне значення, хоч пізніше мало місце його спрощення. Наявність такого суфікса могла сприяти його появі у власних іменах, які зустрічаються в епіграфіці.

Ж. Корню в статті “Власні латинські імена на *-ittus*, *-itita* і романські демінутиви на *-ette*” подає перелік слів, утворених суфіксом *-itita*, *-ittus*. Це *Attitta*, *Bonitta*, *Caritta*, *Favitta*, *Frunitta*, *Gallitta*, *Lulitta*, *Zivitta*, *Zucitta*, *Nonitta*, *Pollitta*, *Pussitta*, *Senecitta*, *Suavitta*, *Vilitta* і *Suavittus*. Цей список, як показали пізніші дослідження, неповний. Відзначимо, що суфікс *-itita* утворював переважно пестливі жіночі імена, але появлявся без зміни закінчення також у чоловічих іменах: *Muritta*, *Nebitta*, *Sagitta* [22, с. 346].

Зауважимо, що власне ім'я *Nonitta* з варіантною формою *Nonnitta*, яке спорадично зустрічається в написах, співвідноситься зі словами *nonnus*, *nonna*, які вживалися у значенні “монах”, “монахиня”, і що саме ці слова, поширені у християнській, а також пізній латині, могли слугувати відправним пунктом для перенесення цього суфікса з власних імен на загальні. Однак шляхи цього перенесення недостатньо вивчені, а це одне з основних питань в історії розгляданого суфікса. Наявність цього процесу в латині не зафіксована.

Більшість учених відносить появу суфікса *-itita* до імперської латини на тій підставі, що утворені ними слова, виключно антропоніми, переважно імена жінок, засвідчені в епіграфіці імперського періоду. Тільки жіноче ім'я *Gallitta* згадується у Плінія Молодшого (“Листи” VI, 31, 4) і Ювенала (“Сатири” XII, 99). Факт, що антропоніми на *-itita* зустрічаються саме в епіграфіці, пояснюється тим, що її зміст значною мірою виражається пестливими власними іменами, які використовувалися в розмовній мові. Поява цих імен у літературних текстах свідчить про розширення сфери їх вживання і популярність. Привертає увагу факт відсутності антропонімів, утворених суфіксом *-itita*, у пізніших авторів, тоді як їх окурентність в епіграфіці з III по VI століття зростає. І тільки у Григорія Турського ми знайшли когномен *Domnitta* (“Книга чудес” VI, 24), похідне від загального імені *dom(i)na* “пані”. Ця розбіжність пояснюється тенденцією до архаїзації після класичної письмової мови, її штучністю і прогресуючим віддаленням від живої розмовної мови, основної сфери використання емоційно забарвлених антропонімів.

Хоч антропоніми з суфіксом *-itta* вперше зустрічаються в епіграфіці імперського періоду, є деякі підстави вважати, що формант *-itt-* наявний вже у прізвиську *Salvitto* (Пліній Старший “Природнича історія” XXXV, 2, 8), учасника африканських кампаній Цезаря, якщо припустити, що у цьому слові суфікс *-itt-* ускладнився зневажливим суфіксом *-a* (*-onis*). Можливо, він ще був повноправним суфіксом і не мав чітко окресленої семантики.

Певний інтерес становить географічне поширення цього суфікса. Найчастіший він в епіграфіці Центральної Італії, далі в написах Цісальпійської і Трансальпійської Галлії. Але, як свідчить К. Гренджент, він зустрічається в епіграфіці Дакії і Іспанії, в написах Наддунайських провінцій, таких як Паннонія, Норік, у Північній Африці [9, с.18]. Географічне поширення епіграфічних матеріалів не збігається з поширенням рефлексів цього суфікса в сучасних романських мовах. Суфікс *-itta* відносно частий у написах Дакії, тоді як у румунській мові його зовсім немає. Цей факт легко пояснити історичними умовами романізації Дакії й утворенням румунської мови. Імператор Траян, підкоривши остаточно Дакію на початку II ст., за словами історика Евтропія, переселив туди безчисленну кількість людей з усіх провінцій Римської держави “ad agros et urbes calendas” [8, с. 49], тому що місцеве населення, зокрема чоловіки, було повністю винищене. Звичайно, що між цими колоністами були також вихідці з Центральної Італії, де саме тоді почав поширюватися пестливий суфікс *-itta*. Володіння римлян у Дакії було надто коротким для того, щоб могло романізуватися місцеве населення, бо вже 275 р. імператор Авреліан, за словами історика Вопіска, відступив Дакію готам і переселив у Мезію все латинське населення [19, с. 272]. На думку більшості романістів, зокрема німецьких, румунська мова виникла на півдні Дунаю, і тільки в середні віки романізоване населення Мезії під натиском слов’ян переселилося в опустошені землі на північ від Дунаю і занесло сюди свою румунську мову. Можливо, що у віддалених гірських місцевостях збереглися рештки первісного романізованого населення, але воно не прийняло латинських власних імен, в тому числі й пестливих утворень із суфіксом *-itta*. Система зменшувальних суфіксів у румунській мові утворилася під впливом слов’янської.

Південно-західна Іспанія була колонізована і романізована в I ст. до н.е., коли суфікс *-itta* ще не появлявся. В. Мейер-Любке переконливо доводить, що іспанський суфікс *-ete* не автохтонний в Іспанії, а запозичений з французької мови разом з численними галліцизмами, які проникли в іспанську мову в XII – XIII ст. [16, с. 71]. В іспанській мові поширився варіант суфікса *-ittus* з довгим *-i*, який сьогодні звучить як *-ito*. Це – досить продук-

тивний суфікс. Він зустрічається як в іменниках, так і прикметниках: *cabrito* (<* *caprĭttu*), *camisita*, *bonito* та ін. У Південній Іспанії цей суфікс не автохтонний, а занесений із центральних італійських говорів, зокрема тосканського, який став основою італійської літературної мови.

Дані романських мов, усупереч епіграфічним матеріалам, свідчать, що суфікс *-itta* з рідкісною варіантною формою *-ittus* виник у Центральній Італії і був прийнятий народною латиною Північної Італії, де утворилися галло-італійські діалекти, і Південною, а далі також Північною Галлією. З цього випливає, що сприятливим ґрунтом для акліматизації цього суфікса послужив галльський субстрат, тому що саме на території, заселеній галлами, цей суфікс набув найбільшої продуктивності. На жаль, безпосередніх доказів для такого висновку нема. Можна навести реконструйоване галло-латинське слово **petittus* “малий” > фр. *petit* кельтського походження та утворене від основи *pett-* **pettia* “кусочок”, сучасне французьке *pièce* [6, с.557, 564], але галльська мова настільки мало засвідчена, що довести галльський вплив досить важко. Сучасні кельтські мови й топоніми Галлії також не дають для цього матеріалу. Слід звернути увагу, що приблизно в III ст. на всій романській території, за винятком Сардинії, коротке *ĭ* перейшло в *ē* закриті, і суфікс *-itta* перетворився в *-etta*. В такій формі він існує сьогодні в італійській мові (наприклад, *Marietta*), а також у провансальській та французькій мовах. Написи дають дещо іншу картину. Суфікс *-itta* зустрічається в написах IV і навіть V ст. Звичайно, з цього не можна зробити висновок, що *ĭ* в ті часи ще збереглося. Це свідчить тільки про традиційне написання власних імен, які дуже часто зберігають архаїчну форму. Проте в IV–V ст. з’являються й імена з *-etta*. Важливим фактом є те, що власні імена з суфіксом *-itta* або *-etta* появляються тільки в язичницьких іменах Галії. У християнських написах, які поширилися у V ст. і витіснили повністю язичницькі в VI ст., власних імен, утворених суфіксом *-itta* (*-etta*), немає. Це пояснюється такими обставинами: 1. Загальною християнізацією Галії. Язичницькі імена витіснились християнськими і, насамперед, біблійними *Марія*, *Єва* та ін. Християнські могильні написи мали більш серйозний характер, а власні імена давались у їх звичайній, а не в пестливій формі. 2. Із завоюванням Галії франками поширилися власні германські імена, такі як *Берта*, *Альда*, *Ода*, *Еремберг* та ін., які не прийняли зменшувальних суфіксів. Таким чином, зонайменше у V ст. перервалася наступність у власних іменах, утворених зменшувальним суфіксом *-itta* (*-etta*). Якщо, однак, цей суфікс продовжував існувати в галло-романських мовах, то він ще в латині, і то не пізніше V ст., мусив вжива-

тися і в загальних іменах. Тільки ці імена були спочатку нечисленні, мали настільки народний характер, що ними не користувалися галло-латинські письменники, які писали серйозні твори, такі як хроніки, житія святих, панеґірики, збірники законів і т. п. А в написах для них не було місця. Перші приклади неантропонімічних утворень з *-ĭtta*, які включали сему міноративності, зустрічаються в галльській топоніміці в документах VI ст., де цей суфікс приєднується до таких галльських слів, як *magus* “поле” і *escara* “сад”. Похідні слова *Magittu* і *Escareta*, ужиті як топоніми, позначають “маленьке поле” і “маленький сад” [12, с. 39-40].

Як зазначає Р. Гакамієс у своєму монографічному дослідженні про походження і розвиток латинських деминутивів і їх рефлексів у романських мовах [11], найбільш достовірні дані про систему суфіксів у пізній латині можуть дати романські мови, і тому ми звернулися до романських мов галло-латинського ареалу. На жаль, старофранцузькі і старопровансальські тексти не дають також відповіді на те, коли і в якого типу слова продовжував своє існування суфікс *-etta*, *-ettus*, який у VIII ст. втратив свій кінцевий голосний у чоловічому роді. Старофранцузькі тексти IX і X ст. настільки нечисленні, що в них могли й не потрапити слова з даним суфіксом. Так, із IX ст. це – юридичний текст “Страсбурзькі клятви”, релігійний “Гімн в честь святої Евлалії”, перероблений з латини. З X ст. це – “Життя святого Леодегарія”, “Христові страсті”, “Проповідь про порока Йону”. В цих текстах немає слів зі зменшувальними суфіксами, крім десемантизованих уже *pulicella* “дівчина”, сучасне французьке *pucelle* і *domnizella* “панна”, сучасне французьке *demoiselle*. Пізніші тексти, в яких вже появляються слова зі зменшувальними суфіксами, мають менше значення для вирішення даного питання, тому що існує ймовірність, що дані слова були утворені на ґрунті вже сформованих галло-романських мов. Певний інтерес для вирішення цього питання становить провансальське слово *donzelet* “панчик”, яке зустрічається в найдавнішому провансальському тексті “Пісні про Боеція” з початку X ст. Г. Кертінг, автор етимологічного словника романських мов, виводить це слово від **domnicelettus* [14]. Воно свідчило б про те, що вже в латині суфікс *-ettus* вживався не тільки у власних іменах, але і в загальних. Але така етимологія неможлива. Очевидно, слово *donzelet*, в якому скомбіновані два зменшувальні суфікси, створено в провансальській мові дописемового періоду. Спочатку існувало *donzel* з латинського *domnicellus*, засвідченого пам’ятками VII ст., і тільки до цього слова *donzel* був доданий суфікс *-et* < *ĭttus*, очевидно, щонайменше у IX ст. Але саме цей факт свідчить про те, що ще до виникнення провансальської мови в галльській ла-

тині він існував як неантропонімічний суфікс.

Г. Туровер наводить слово *capritus* “козеня” (“Саліська правда”, VI ст.), яке дало рефлекси давньопрое. *cabrida* і *cabridet*, кат. *cabrit* [3, с. 327]. Все ж провансальське слово *cabridet* вказує на раннє існування суфікса *-et*, але не на існування слова **caprĭtta* чи **capretta* в галло-романській період (VII – VIII ст.). А. Доза наводить гіпотетичне слово **apitta* [6, с. 2], від якого походить французьке діалектне *avette* “бджола”, що належить до діалектів півночі Луари. Подібних прикладів можна було б знайти більше. Наведені факти, а саме зникнення з написів власних імен, утворених суфіксом *-etta*, *-ettus*, і збереження цього суфікса в галло-романських мовах, слово *donzelet* в найдавнішому провансальському тексті, *avette* у французькій мові, свідчать про те, що суфікс *-ĭtta*, *-ĭttus* (або в його пізніших формах *-etta*, *-ettus*) вживався в розмовній латині не тільки у власних назвах, а й у загальних.

Не можна обминути того факту, що в етимологічному словнику романських мов В. Мейера-Любке немає жодного слова з суфіксом *-ĭttu* (*-ettu*). Але це ще не означає, що таких слів не було в розмовній латині. Цей факт впливає з методу, за яким складений словник В. Мейера-Любке. У передмові до свого словника автор заявляє, що він до мінімуму намагався обмежити реконструкції і користувався ними тільки тоді, коли дані слова не могли бути утворені на ґрунті романських мов [17, с. IX]. Але це не означає, що відповідні слова не могли існувати в латині. В даному випадку метод В. Мейера-Любке прямо протилежний методу Г. Кертінга, який намагався ввести якнайбільше реконструкцій.

Особливе зацікавлення у лінгвістів викликало питання про походження суфіксів, які містять значущий елемент *-tt-*, і, передусім суфікса *-ĭttu*. На відміну від суфіксів, які містять елемент *-lu-*, суфікси з *-tt-* не мають джерела в індоєвропейській прамові. Було висловлено багато думок і припущень, які можна об’єднати у дві групи: 1) ці суфікси нелатинського походження; 2) вони виникли на латинському ґрунті шляхом перетворення існуючих в латинській мові формотвірних і словотвірних морфем.

Припущення щодо нелатинського походження суфікса *-ĭttu* виникло раніше і має більше прихильників. Однак між ученими, які відстоюють цю думку, немає згоди щодо мови-джерела.

В. Мейер-Любке вважає, що цей суфікс запозичений із мови, яку не вдалося встановити [16, с.569]. Особливо поширена думка про його германське походження [7, с. 371-374; 10, с. 33-35; 2, с. 170], але до джерел відносять грецьку [1, с.170], етруску [20, с. 77], кельтську [12, с. 26] і навіть баскську [3, с. 315] мови. Деякі вчені вважають, що цей суфікс виник на латинському ґрунті як результат емоційно-експресивного перетворення по-

сесивного суфікса *-ittus* [3, с. 327].

Усі ці теорії, за винятком кельтської, детально розглядаються у Г. Туровера, який приєднується до думки щодо автохтонного походження суфікса *-ittu* [3, с. 314-327], та у Б. Гассельрота, який захищає кельтську теорію [12, с. 26]. Зіставлення зазначених поглядів і врахування латинських джерел і романських мов не дає достатнього матеріалу для вирішення цього питання, але дозволяє відкинути грецьку, етрусську та баскську теорію як необґрунтовані. Так, етрусська мова під кінець I ст. була майже мертва. І тому нема підстав прийняти вплив відмираючої мови, коли цей вплив був незначний у період її розвитку.

Германська теорія, розроблена німецькими вченими, які високо оцінювали значення германського суперстрату для перетворень у пізній латині та формування романських мов, відпадає з врахуванням хронології. Суфікс *-itta*, *-ittus* появляється в написах, мабуть, у I ст., тоді як германські слова починають проникати в латинську мову тільки в III ст. Й. Брюх наводить як найдавніші запозичені слова *burgus*, *sapo*, *ganta*, *(b)aringa* та ін., але серед них немає жодного слова, з якого міг би розвинутися суфікс *-ittu* [4, с. 87-88]. Слід зробити застереження, що Й. Брюх не бере до уваги антропонімів. Ф. Клюге знайшов у Амміана Марцелліна (IV ст.) германський антропонім *Charietto* [13, с. 10], а Б. Гассельрот виявив у пізньоімперській епіграфіці чоловічі антропоніми з суфіксом *-itt* від германських слів [12, с. 231]. Але вони надто пізні для того, щоб пояснити появу суфікса *-ittu* в I ст. Б. Гассельрот дотепно зауважує, що жодна римська дама не прийняла би германізованого імені, яке побутувало в солдатському середовищі.

Таким чином, залишаються дві теорії: про автохтонне (латинське) і кельтське походження згаданого суфікса. Дати перевагу одній із них дуже важко і навіть ризиковано.

Теорію щодо автохтонності суфікса *-ittu* прийняв і обґрунтував Г. Туровер [3, с. 314-327], який захищає думку про виникнення суфікса *-ittu* шляхом експресивної гемінації *t* в суфіксі *-ittu*. Ця теорія видається більш умотивованою, проте вона базується, здебільшого, на кон'юктурах і більш чи менш аргументованих припущеннях. Г. Туровер, обґрунтовуючи цю теорію системою моделей демінутивного словотворення в латинській мові, все ж признає, що "проблема походження романських суфіксів, які містять *-tt-*, знаходиться в стадії розв'язання" [3, с. 327].

До думки щодо автохтонного походження суфікса *-ittu* приєднався відомий індоевропеїст і романіст Є. Курилович [15], який підтвердив її новими аргументами. Сучасні фонологічні концепції нейтралізації фонем у певних позиціях дали

змогу Є. Куриловичу припустити нейтралізацію *s* і *t* перед *l* і висунути гіпотезу щодо спільного походження суфіксів *-ittu*, *-iccu* з перетворень суфікса *-ic(u)lu*. Однак цілковитої переконливості ця теорія не має.

З давніших автохтонних теорій варта уваги теорія А. Ціммермана, розглянута в статті "Як виникли народно-латинські суфікси *-attus(a)*, *-ottus(a)* і *-itta*, які виводяться з романських мов?" (1904 р.) [22]. Автор вважає, що суфікс *-ittu* не може бути іншомовного походження, а виник із суфікса *-itu* з довгим *i* в результаті компенсаційного подвоєння приголосного внаслідок скорочення попереднього голосного в таких словах, як *avitus*, *avita*, які перетворилися у власні імена *Avitus*, *Avita*. Спираючись на дослідження К. Бругмана про походження демінутивних суфіксів в індоевропейських мовах, він припускає, що згадані суфікси розвинулися з суфіксів належності. Таким був суфікс *-itus*, *-a* з одним *t*. Він утворював деномінативні прикметники, які субстантивувалися, зберігаючи переважно форму жіночого роду і використовувалися як власні імена (*cognomina*) у тих суспільних класів, які не мали родових назв або не прив'язували до них ваги. Написи дають багато матеріалу таких імен із суфіксом *-ita*: *Murita*, *Favita*, *Sagita*, *Frunita*, *Attita* і т.д. Окремі з них появляються із суфіксом *-itta*: *Frunitta*, *Sagitta*, *Vepitta*. Але якщо для суфікса *-ittus*, *-a* зменшувальне значення було похідним і рідкісним, то для його варіанта з подвійним *t* воно стало основним.

Зіставляючи всі ці факти, А. Ціммерман приходить до висновку, що суфікс *-ittu* був спочатку тільки експресивним варіантом латинського суфікса належності *-itus*, *-a*, який у власних іменах отримав пестливе та зменшувальне значення. Згодом він виокремився і в галло-романській зоні витіснив суфікс *-itus*, *-a*, який у результаті лєнізації інтервокального приголосного втратив свою виразність.

І все ж таки теорія А. Ціммермана потребує додаткових доказів і залишається тільки на рівні гіпотези.

Певним застереженням проти прийняття гіпотез про автохтонне походження суфікса *-ittu* є той факт, що *-tt-* як значущий компонент гіпокористичних суфіксів зустрічається в древніх кельтських і германських мовах. Зважаючи на спільність первісного фонетичного вигляду, семантики, функцій (утворення пестливих антропонімів), можна прийняти їх спільне походження. Джерело могло бути за межами цих мов або в одній із них. Пізня поява, мала окурентність в імперській латині і обмежена первісна сфера територіального поширення суфікса *-itta*, *-ittus* не дає підстав вважати, що кельтські і германські мови запозичили

суфікс *-ittu* або його компонент із латини.

Теорію про кельтське походження суфікса *-ittu* прийняв і обґрунтував Б. Гассельрот [12, с.26]. Учений посилається на кельтські запозичення, утворені цим суфіксом, які хоч і вважаються деєтимологізованими, членуються на рівні ранньої імперської латини (наприклад, *sagitta*). Автор розглядає низку антропонімів і топонімів із території Галлії, в яких можна виокремити суфіксальний елемент *-tt-*. Він вважає, що германські демінутивні антропоніми, утворені суфіксом *-izo (-izzo)*, який вимагає попередньої стадії з *-tt-*, також засвідчують його кельтське походження. Таким чином, кельтський суфікс з елементом *-tt-* міг би бути безпосереднім джерелом латинського суфікса *i*, ймовірно, посереднім через германські запозичення.

Отже, чимало питань, що стосуються суфікса *-itta*, і надалі залишаються невирішеними. Проте можна зробити деякі висновки:

1. За сучасного стану дослідження питання щодо походження суфікса *-itta* залишається відкритим. Найбільш імовірним його джерелом можна вважати кельтські мови.

2. Суфікс *-itta* появляється в ранній імперській латині як антропонімічний міноративно-гіпокористичний суфікс для найменування жінок, хоч передумови для його виникнення існували вже в пізній республіканській латині. Згодом він набуває також форму чоловічого роду, але такі антропоніми зустрічаються рідко.

3. Продуктивність та дистрибуція суфікса *-itta* протягом усього існування латинської мови були дуже обмежені, але зросли в романський період.

4. Перехід суфікса *-itta* зі сфери антропоніміки у сферу загальних імен був здійснений ще в латині. В галло-романських мовах є ряд слів з рефлексами цього суфікса, які походять ще від латини, принаймні від перехідного романського періоду.

Література

1. Бурсье Э. Основы романского языкознания / Э. Бурсье; пер. с 4-го фр. изд. Т.В. и Е.В. Вентцель. – М.: Изд-во иностр. лит., 1952. – 668 с.
2. Доза А. История французского языка / А. Доза; пер. с фр. Е.Н. Шор. – М.: Иностр. лит., 1956. – 471 с.
3. Туровер Г.Я. Вопросы развития уменьшительных суффиксов в поздний период существования латинского языка / Г.Я.Туровер // Учен. зап. МГПИИЯ. – М., 1957. – Т. XV. – С. 305-340.
4. Bruch J. Der Einfluss der germanischen Sprachen auf das Vulgärlatein / J.Bruch. – Heidelberg: Win-

- ter, 1913. – 203 S.
5. Corny J. Les noms propres latins en *-ittus*, *-itta* et les diminutifs romans en *-ett* / J.Corny. – Romania. – 1877. – Т. VI.
6. Dauzat A. Nouveau dictionnaire étymologique et historique / A.Dauzat. – Paris: Larousse 1990. – 805 p.
7. Diez Fr. Grammatik der romanischen Sprachen / Fr.Diez. – Bonn: Weber, 1871. – Teil II. – 501 S.
8. Eutropi Breviarium ab urbe condita / ed. Carolus Wagener. – Lipsiae: Teubner, 1884.
9. Grandgent C.H. An introduction to Vulgar Zatin / C.H. Grandgent. – London: D.C. Heath and Company, 1908. – 219 p.
10. Haberl R. Die romanischen Suffixe *-cc-* und *-tt-* / R.Haberl // Zeitschrift für romanische Philologie. – 1910. – Bd. XXXIV. – S. 26-35.
11. Hakamies R. Etude sur l'origine et l'évolution du diminutive latin et sa survie dans les langues romanes / R.Hakamies. – Helsinki, 1951. – 147 p.
12. Hasselrot B. Etude sur la formation diminutive dans les langues romanes / B.Hasselrot. – Uppsala: A. – B. Lundequistska Bokhandeln, 1957. – 344 p.
13. Kluge Fr. Urgermanisch / Fr.Kluge. – 3. Aufl. – Strassburg: Karl J. Trübner, 1913. – 289 S.
14. Körting G. Lateinisch – romanisches Wörterbuch / G.Körting. – 3. Aufl. – Paderborn, 1907.
15. Kuryłowicz J. Les suffixes romans *-iccus*, *-ittus* etc. / J.Kuryłowicz // Onomastica. – 1965. – Roczn. X. – P. 186-190.
16. Meyer-Lübke W. Grammaire des langues romanes: trad. fr. / W. Meyer-Lübke. – Т. II. Morphologie. – Paris: H. Welter, 1895. – 734 p.
17. Meyer-Lübke W. Romanisches etymologisches Wörterbuch / W. Meyer-Lübke. – Heidelberg: Winter, 1911. – XXII, 1092 S.
18. Nyrop Kr. Grammaire historique de la langue française / Kr.Nyrop. – Copenhagen: Gyldenalske Boghandeln, Nordisk Forlag, 1908. – Т. III. – VIII, 459 p.
19. The Scriptorum Historiae Augustae / with transl. by D. Magie. – Harvard U.P., 1932 (Loeb Classical Library). – Vol. III.
20. Schulze W. Zur Geschichte lateinischer Eigennamen / W.Schulze. – Berlin: Weidmannsche Buchhandlung, 1904. – 674 S.
21. Walde A. Lateinisches etymologisches Wörterbuch / A.Walde. – 2. Aufl. – Heidelberg: Winter, 1910. – XXX, 1044 S.
22. Zimmermann A. Wie sind die aus dem Romanischen zu erschliessenden vulgärlateinischen Suffixe *attus (a)*, *ottus (a)* und *itta* entstanden? / A.Zimmermann // Zeitschrift für romanische Philologie. – 1904. – Bd. XXVIII. – S. 343-350.

Suffix -itta appeared in the early imperial Latin as anthroponimic diminutive hypocoristic suffix for feminine naming and only later it acquired the form of masculine gender. Its productivity, rather restricted in Latin, increased in the Roman period, reflexes being the most productive suffixes in the Roman languages. Suffix -itta

transferred from the anthroponymy sphere into the sphere of common nouns still in Latin (at least it exceeded the bounds of onomastics before formation of the Roman languages). The problem of the suffix -itta origin has not been thoroughly clarified. The Celtic languages of Gaul may be regarded as the most probable source of this suffix.

Keywords: *suffix -itta, suffix derivation, diminutively, Roman and Latin languages*

Суффикс -itta появляется в ранней имперской латыни как антропонимический миноративно-гипокористический суффикс для наименований женщин и лишь впоследствии принимает форму мужского рода. Его продуктивность, очень ограничена в латинском языке, возрастает в романский период, а рефлексy принадлежат к наиболее продуктивным суффиксам в романских языках. Переход суффикса -itta из сферы антропонимики в сферу нарицательных имен был осуществлен еще в латыни, по крайней мере, его выход за пределы ономастики произошел перед образованием романских языков. Вопрос о происхождении суффикса окончательно не решен, однако наиболее вероятным его источником можно считать кельтские языки Галлии .

Ключевые слова: *рефлексы, деминутив, уменьшительные суффиксы, продуктивность, автохтонный, эпиграфика, антропоним, собственные имена, нарицательные имена, поздняя латынь, романские языки.*